

Benevelde filosofen

IDO DE HAAN

Zelden hebben filosofen zo gelachen. De opheffing van de Amsterdamse Faculteit der Wijsbegeerte, die onlangs haar beslag kreeg, ging gepaard met uitbundige feestvreugde. Men moet vermoeden dat er nogal wat geheime, nooit te verantwoorden geldpotjes op het faculteitsbureau rondzwierven, die voorafgaand aan de boekhoudkundige afwikkeling van de facultaire zaken goed besteed konden worden aan een groots diner. Alsof zij zich van het *Symposion* alleen het begin herinnerden, zo vol overtuiging deden de Amsterdamse wijsgeren zich daar tegoed aan eten en drank. En zo weinig indruk maakte het opgaan in de nieuwe Faculteit der Geesteswetenschappen, dat zelfs de sprekers aan het graf van de oude Faculteit niet boven het feestgedruis uitkwamen.

Het viel de aanwezigen nauwelijks kwalijk te nemen. Sinds de jaren tachtig verkeerden het Amsterdamse filosofisch onderzoek en onderwijs in een voortdurende reorganisatie. Onder dit regime van de geïnstitutionaliseerde revolutie ontpopten de docenten en onderzoekers zich als wetenschappelijke guerrillero's, die zich zonder op te vallen voegden naar de veranderende vormen van de organisatie, om toe te slaan als het moment daar was. Het leidde tot een nieuwe onderzoeksschool, nieuwe benoemingen, meer onderzoeksgeld. Studenten bleven toestromen; nog steeds wordt het leeuwendeel van de Nederlandse academische filosofen in Amsterdam opgeleid. De laatste reorganisatie, leidend tot het opgaan in de nieuwe faculteit, is in dat geheel slechts een kortstondige verheviging van de schermutselingen. Niets waar men zich druk over hoeft te maken. Sterker nog, enige vreugde is zelfs op zijn plaats, als men bedenkt dat de samenvoeging met de Faculteit der Letteren en de Theologen door het College van Bestuur met enige miljoenen is ondersteund.

Toch was het wat teleurstellend om te horen welke inhoudelijke voordelen men van het opgaan van de wijsbegeerte in de geesteswetenschappen verwacht. Tijdens de feestelijke afsluiting wilde niemand het daar eigenlijk over hebben. Pas tijdens de studiedag ter ere van de opening van de nieuwe Faculteit der Geesteswetenschappen ging men op zoek naar een overtuigend argument voor samenvoeging. Na de voordrachten die daar werden gehouden, wist men misschien wat ieder afzonderlijk bezighield, maar nog steeds niet wat men bij elkaar te zoeken had. Of toch: een kunsthistoricus verklaarde dat hij eindelijk eens rechtstreeks in contact kon treden met een filosoof! Een gezamenlijke interne telefoongids als hoogste doel. Men was al vrolijk gestemd, maar na dit inzicht kwam men echt niet meer bij.

Erg is dit misschien allemaal niet. Net zoals het eerder niet zo moeilijk was om

een kunsthistoricus op te bellen, zo is het nu wellicht niet zo ingewikkeld om in Amsterdam het bedrijven van filosofie op de oude voet voort te zetten. 'Oude wijn in nieuwe zakken', zoals een bevriende filosoof het algemeen oordeel over deze reorganisatie samenvatte. Toch is het vreemd dat de opheffing van de Faculteit der Wijsbegeerte zo geruisloos is verlopen. Niet al te lang geleden leverden filosofen in Amsterdam en elders nog een strijd op het scherpst van de snede, precies over de vraag hoe de academische filosofie georganiseerd moest worden. De Centrale Interfaculteit is allang verleden tijd en heeft nooit die hypercentrale plaats gekregen, die de voorstanders ervan hadden gehoopt. Toch is ook de opvolger van de CI, de Faculteit der Wijsbegeerte in Amsterdam, altijd een kruispunt geweest van heel uiteenlopende disciplines. Veel studenten combineerden hun opleiding in de filosofie met een vak uit de alfa-, bèta- of de gamma-wetenschappen. Filosofen die zich bezighielden met sociale en politieke theorie, de wetenschapsfilosofie en de cultuurfilosofie, de esthetica of de taaltheorie, allen onderhielden contacten met de sociale wetenschappen, literatoren en beeldende kunstenaars, juristen, medici en natuurwetenschappers. Aan die spilpositie komt nu in organisatorische zin definitief een einde, de wijzgeren vormen nu een afdeling binnen de Faculteit der Geesteswetenschappen, en worden zo ingelijfd door een van de wetenschapsvelden, ten opzichte waarvan de filosofie eerst nog een bemiddelende positie innam.

De filosofen die zich uit deze nieuwe zak denken te laven aan nog steeds dezelfde wijn, zijn daarom wellicht al te lichtzinnig. De sociale-kennistheorie, de wetenschapsdynamica en de pragmatische wending in de epistemologie en de ethiek hebben enig licht geworpen op de verstrengeling van macht en weten. De organisatie van een wetenschapspraktijk is toch altijd ook een disciplineren van het weten, waarin de ene denkrichting bevordert wordt op kosten van het afsluiten van een aantal andere? Wat betekent in dat verband de organisatorische onderschikking van de filosofie aan de geesteswetenschappen?

Om te beginnen is deze ontwikkeling een opmerkelijk tijdsverschijnsel. Met name in de Verenigde Staten woedt een cultuurstrijd, waarin geesteswetenschappelijk imperialisme begrepen wordt als het werk van het academisch establishment, dat de westerse canon wil verdedigen tegen multiculturele aanvallen. Kijkt men naar de opvattingen van de kampioen van de geesteswetenschappen, de voorzitter van het College van Bestuur Jan Karel Gevers, dan is duidelijk dat de filosofie in de nieuwe faculteit eerder die van Hent de Vries is dan van Gerard de Vries; eerder die van de oude meesters dan van de nieuwe tovenaarsleerlingen. De Faculteit der Geesteswetenschappen oogt toch vooral als het museum van de oude wereld, meer dan als het ruimteschip op zoek naar een nieuwe.

Dat hangt samen met een tweede kenmerk van de incorporatie van de filosofie in de geesteswetenschappen. Organisatorisch, en daarom op den duur ook inhoudelijk, verliezen filosofen zo de band met de sociale wetenschap, met de politiek en met het recht. Dat doet niet alleen afbreuk aan de sociale en politieke filosofie. Het bemoeilijkt ook de ontwikkeling van het filosofisch georiënteerde wetenschapsonderzoek en de dicht tegen de juristen aanleunende ethiek.

De taakverdeling waarbij de geesteswetenschappen de schat van de hoge cultuur bewaken en de andere faculteiten de rest van de wereld beslaan, leidt uiteindelijk

ook tot een verarmd begrip van cultuur. Juist ook omdat in de geesteswetenschappen toch eerder de oude canon en de hoge cultuur centraal zal staan, zal het filosofen moeite kosten oog te houden of te krijgen voor nieuwe vormen van cultuur. Juist de hybriden die totstandkomen in het samenspel van technologische vernieuwingen, sociale verschuivingen en culturele transformaties vergen een positie waarin vrijelijk geput kan worden uit de registers van alle wetenschappen, niet alleen die van de klassieke geesteswetenschappen. De geesteswetenschappelijke inkapseling van de wijsbegeerte is daarom ook een verarming voor de overige wetenschappen.

Voor de filosofie belooft dit alles weinig goeds. De geesteswetenschappelijk verenging van de wijsbegeerte werpt haar terug op het hoofdstuk van de zingeving. In deze tijd is daar steeds weer een roep om. In onze 'vereconomiseerde', 'vertechniseerde' en 'gefragmenteerde' samenleving zou behoefte zijn aan een tegenwicht van 'waarden', 'samenhang', 'diepzinnigheid'. Wanneer men ervan uitgaat dat er zo'n strijd geleverd moet worden tussen materie en geest, dan is het duidelijk aan welke kant een geesteswetenschappelijk ingeperkte filosofie staat. Filosofie wordt dan weer nauw tegen de theologie aangedrukt, zoals organisatorisch ook al tot uitdrukking komt in de benoeming van de nieuwe decaan van de faculteit, de Leidse theoloog K. van der Toorn.

Dat is jammer, filosofen zouden juist moeten analyseren waar die drang tot zingeving vandaan komt; waarom gedacht wordt in de tegenstelling tussen het heldere schijnsel van de geest en de donkere schaduwen van economie, staat en massacultuur. Alleen een van de drang tot zingeving bevrijde filosofie zou bijvoorbeeld onder woorden kunnen brengen hoe die drang het product is van het onvermogen buiten de hoge cultuur zin te ontdekken. Het is wellicht juist de geesteswetenschappelijke verblinding, en de huidige dominantie van het daardoor ontstane cultuurpessimisme, die ons zo weerloos lijken te maken tegen de ontwikkeling van de cultuur in brede zin. Een aan de geesteswetenschappen ondergeschikte filosofie zou slechts delen in die beneveling. Het is te hopen dat de Amsterdamse filosofen niet zullen bijkomen uit hun feestroes om te merken dat hun kater nooit meer overgaat.